

KERESZTÉNY MAGVETŐ.

XLVIII. évfolyam.

Január – Február.

1. füzet.

Jézus és a törvény.

Írta: Gálfi Lőrinc.

Jézus a törvény alatt született (Gal. 4. 4). Minden tudósításunk róla elismeri, hogy ő vallásos zsidó szülők gyermeke volt, kik a törvény rendelkezéseinek eleget tettek (Lk. 6. 21–24, 39 41). Ha a gyermekkoráról szóló tudósítás a harmadik evangéliumban történeti alapon áll, úgy a Jézus szülei és velük Jézus is, legalább tizenkét éves korától, minden esztendőben felmentek Jeruzsálembe a törvény rendelete szerint. Felnőtt korában a zsinagógákban tanított (Mt. 4. 23; Mk. 1. 39; Lk. 4. 16, 44). Így a születés, nevelés, hagyományok, környezet és hajlam, szóval mindaz, ami a közönséges emberek világfelfogását és jellegét megszokta határozni, Jézusnál a törvény, vagyis a zsidó egyházállam érdekét szolgálta. Öntudatos férfi korában, amikor szellemét már mindenki bánulja, mert tanításai nem olyanok, mint az írástudókéi (Mk. 1. 22; Mt. 7. 29) s amely időről már számos ténytet jegyeztek fel róla tudósítóink, Jézust szintén a törvény szolgálatában találjuk, ki nem azért jött, hogy a törvényt eltörölje, hanem hogy az betöltse (Mt. 5. 17).

Ő, mint a törvény igazi fia (bén hattorah), teljes meggyőződéssel vallotta, hogy a törvényben az isten akarata van kifejezve és ezért állítja, hogy könnyebb a mennynek és a földnek elmulnia, hogynem a törvényből egy pontocskának elesni (Lk. 16. 17). Sokkal nagyobb tekintélye volt tehát előtte a törvénynek, mint akár a legszigorúbb farizeus előtt is. Ő a szigorú farizeusokat is megvádolja, hogy az isten beszédét és parancsolatját félreteszik, hogy a maguk rendelését tartsák meg (Mk. 7. 8 13). A sadduceusok okoskodásáról is azt állítja, hogy ők nem ismerik az írásokat, sem az isten hatalmát (Mk. 12. 13 27). Mikor az írástudó megkérdezte őt, hogy melyik az első minden parancsolatok között, Jézus a törvény szavaival felel a kérdésre (Mk. 12. 28–34). A gazdag embert pedig,

aki az örökéletet akarja megnyerni, szintén a törvény megtartására utasítja. A papok jogát és kötelességét nemcsak ismeri, hanem arra figyelmezteti is őket (Mt. 12. 5-9). A házasság szentségét a törvény szavaival védi kortársainak visszaélései ellen (Mk. 10. 6-12). Az üzérkedőket a templomból az írás szavaival űzi ki: „nincsen-e megírva: Az én házam imádság házána neveztetik minden nép között; ti pedig rablók barlangjává tettétek azt (Mk. 11. 17). Még ellenségeiről, az írástudókról és farizeusokról beszélve is azt mondja Jézus a sokaságnak és tanítványainak, hogy azok a Mózes székében ülnek s ezért amit azok parancsolnak, azt meg kell tartani és megcselekedni (Mt. 23. 2-3).

Hogy Jézus valamikor áldozatot vitt volna a templomba a törvény rendelkezései szerint, arról tudósításaink semmit sem jegyeztek fel. Azonban a meggyógyult bélpoklost utasítja, hogy menjen el a paphoz, mutassa meg magát neki és vigye el az ajándékot, amelyet Mózes rendelt volt (Mt. 8. 4 v. ö. Lk. 17. 14). A templomi adó alól ő magát és tanítványait is menteseknek hitte, de azért Péternek meghagyja, hogy fizesse azt meg mindkettőjükért (Mt. 17. 24-27). Hasonlóképpen a világi adóról is ellenségeinek fondorkodó kérdésére kijelenti, hogy adják meg, ami a császáré a császárnak s ami az istené az istennek (Mt. 22. 21).

Ha az ő különös tanításait, az ő saját üdvtervét és teológiai nézeteit vizsgáljuk, Jézust ott is *nemzete hű fiának*, modern nyelven szólva *sovén zsidónak* találjuk. Ő a saját működésében is csak az ótestamentumi istenterv megvalósulását, a törvény igazi betöltését célozta (Mk. 9. 13; 12. 10-36; 14. 27-49; Lk. 22. 37) és a Márk evangéliuma szerint (11. 1-10) maga intézkedik arról, hogy az ő bevonulása Jeruzsálembe megfeleljen a messiási várakozásoknak külsőleg is (Zak. 9. 9). Az általa hirdetett isten országába első sorban a zsidók a hivatalosak és sajnálattal látja, hogy ők megvetik azt és a vámszedők és parázna nők is hamarabb jutnak oda, mint a hivatalosak. Jeruzsálembe azért megy, mert nem lehetséges, hogy a próféta Jeruzsálemen kívül vesszen el és honfitói szívének mély bánatával síratja el: Jeruzsálem, Jeruzsálem, ki megöli a prófétákat és megkövezed azokat, akik hozzád küldettek, hányszor akartam egybegyűjteni a te fiaidat, miképpen a tyúk az ő kis csirkéit az ő szárnyai alá és ti nem akartok (Lk. 13. 34). És amikor tanítványait elbocsátja hivatásuk teljesítésére, mint a juhokat a farkasok közé (Mt. 10. 16), ezt az utasítást adja nekik: pogányok

útjára ne menjetek és samaritánusok városába ne menjetek be, hanem menjetek inkább Izrael házának eltévelyedett juhaihoz. Ő tudta, hogy nincs próféta tisztesség nélkül, csak a maga hazájában (Mk. 6. 4), de azért népéhez volt a legtöbb reménnyel és elcsudálkozik, ha hitet talál Izraelen kívül is (Lk. 7. 9).

Ez adatokat még lehetne szaporítani, de a felsoroltak is bőségesen elegendők annak feltüntetésére, hogy Jézus a törvény iránt a legjobb indulattal és a legnagyobb tisztelettel volt. És mégis neki kellett a törvény által meghalnia. Miért? El kell gondolkoznunk e kérdésre aJandó feleleten. Az egyházak hivatalos magyarázatai szerint azért, mert isten ezt így tervezte . . . és boldogok, akik ezt hiszik. De a tudomány, a valóság után törekedő kutatás e feleleten nem nyugszik meg. A történeti adatok a próféták és mártírok megöletéséről egészen más nemű magyarázatokat adnak. Nem isteni célokat valósítanak meg azok, hanem ellenkezőleg mindig emberi önző érdekeket szolgáltak és az isteni célokat mindig gátolták. A Jézus megöletésének okát a Máté evangéliumának klasszikus fejezete, a 23-ik, magyarázza meg történelmileg, mely a Jézus korának vezetőit, a farizeusokat és írástudókat más történeti adatokkal összehangzóan, de művészi vonásokkal állítja elénk. Valószínűleg nemcsak az evangélium szerkesztőjének leírásai e mondatok, hanem a Jézus megfigyeléseinek és ítéleteinek összefoglalásai.

Jézus szerint az írástudók és farizeusok a Mózes székében ülnek. Amit parancsolnak, jók, de amit cselekszenek, rossz. Ők mondják a jót, de nem cselekszik. Ők elhordozhatlan terheket kötöznek egybe és az emberek vállaira vetik; de ők az ujjukkal sem akarják azokat illetni. Ők minden dolgaikat csak azért cselekszik, hogy lássák őket az emberek. Megszélesítik homlokszíjjaikat, megnagyobbítják köntöseik peremét és szeretik a lakomákon a főhelyet és a gyülekezetekben az előlülést, a piacokon való köszöntéseket és a „mester“ megszólítást. A menyországot bezárják az emberek előtt, hogy mások se mehessenek be. Jézus képmutatóknak, vagy szószerinti fordításban színészeknek nevezi őket, kik felemésztek az özvegyek házáat, de színből hosszasan imádkoznak; megkerülik a tengert és a földet, hogy egy pogányt zsidóvá tegyenek s ha azzá lett, a gyehenna fiává. De ma már farizeuson nem csak azt értjük, ki a saját érdekének megfelelő szerepeket lejátszik, hanem azt a szörszálhasogató írástudót is, aki a templom aranyát nagyobbnak tartja a templomnál, az oltáron levő ajándékokat az oltárnál, a királyi

széket annál, aki abban ül „Jaj néktek, képmutató írástudók és farizeusok, mert megtisztítjátok a pohárnak és tálnak külsejét, belül pedig rakvák ragadmánnyal és mértéktelenséggel . . . Mert hasonlatosak vagytok a meszelt sírokhoz, amelyek kívülről szépeknek tetszenek, belül pedig holtaknak csontjaival és minden undoksággal rakvák . . . Mert építitek a próféták sírjait és ékeztetitek az igazak síremlékeit . . . Kígyók, mérges kígyóknak fajzatai, miképpen kerülitek ki a gyeheha büntetését?“

A farizeizmus gonoszsága még nem volt régi a Jézus idejében. A régi prófétákat inkább a sadduceizmus bűne ölte volt, kik nyílt erőszakkal, bevallott önérdekkel és kijelentett hitetlenséggel hajtották végre a próféta öléseket. De az új gonoszságot még a nép nem látta világosan és annak művelői ájtatos szentek köpenyében el tudtak rejtőzni a tömeg ítélete elől. A Jézus prófétai látása és erkölcsi önérzete kellett ahoz, hogy egy társadalmilag és vallásilag tisztességesnek mutatkozó osztályban meglássa a romlottságot és feltárja azt mások előtt is egész undokságában. A fogság keserű tapasztalatai a népet általában Jávehoz vezették volt. A pogányok templomai és berkei már nem vonzották a zsidókat magukhoz s épen a farizeus párt ezrével áldozta fel életét az idegen, különösen pedig a római uralom ellen a szent város és a templom megvédésére. A templombajárás, a szombat megtartása, a böjtölés és alamizsnálkodás olyan követelményekké lettek, amelyek nélkül társadalmi tisztességre és elismerésre senki sem számíthatott. Aki böjtölt, annak mosdania nem volt szabad, hogy láthassák az emberek azonnal. Akik pedig alamizsnát osztogattak, azok kürttel tudatták azt (Mt. 6. 2). Jézusnak figyelmeztetnie kellett tanítványait arra, hogy kenjék meg a fejüket és mossák meg arcukat, amikor böjtölnek (Mt. 6. 17).

E mosdatlan böjtölés és kikürtölt alamizsnálkodás mindenestre nagy változás volt, mert akik e divatnak hódoltak, azok a törvényes rendnek és a hazafias érzésnek buzgó védői, zélotái lettek. Azonban a változás csak külső és önző volt. A divat és konvencionálítás hősei nagyon ritkán hősei az erkölcsnek és valásnak. Hú képét látjuk az ilyen önelégült farizeusnak abban, aki a vámszedővel együtt imádkozott a templomban (Lk. 18. 10 s köv.). Kétségünk sem lehet az iránt, hogy a zsidók között sokan akadhattak, akik az új divatot jól tudták kamatoztatni is. Azonban hol van a szív és a lélek a maga istenéhez való viszonyában?

Jézus ezt nem találta meg a farizeusban és feltette vele a kérdést, hogy vajjon a megváltozott embernek utolsó állapota nem gonoszabb-e az elsőnél. A Jézus példázata szerint gonoszabb, mert mikor a tisztátalan lélek visszatér az emberbe, más hét lelket vesz maga mellé, gonoszabbakat magánál (Mt. 12. 42-45). A farizeizmus bűne, mely az erény és vallásosság álarca alatt rejtőzik, sokkal mélyebben eszi magát a lélekbe és ott sokkal nagyobb rombolást okoz, mint a nyílt és bevallott bűn. Megrontja a lélek öszhangját, a létezés örömét és azt a gyönyört, amit csak a valóság élvezése nyújthat. Ezt a bűnt Jézus nem tudta kiirtani, de annak aljasságát Jézus által ismerte meg a világ.

Jézusban, mint minden jeles emberben, az ész és szív, az érzés és gondolat nemcsak megvolt, ami az ő idejében még ritkább tűnemény volt, mint napjainkban: hanem e két tehetség öszhangban is állott nála, amit korunkban is csak nagyon ritkán látunk egy embernél. És a teljes embert alkotó harmadik tehetség, az akarat, őt épen az erkölcsbíró és reformátor hálátlan szerepéhez juttatta, kinek akaratát érvényesílnie akkor is épen olyan nehéz volt, mint ma s amilyen nehéz még nagyon sokáig lesz. Ő nem tudott a törvény együgyű imádója, betűinek rabszolgája maradni, hanem szabad lelke sas szárnyakkal emelkedett annak nyügeitől megszabadulva a magasba. Szerinte a törvény nem az volt, ami köteteket tölthetett meg, több, egymásnak ellentmondó és részletes állításaival, a józan eszet és emberi érzést kihívó formásaival, amelyet kiki saját lelkének mintájára vagy érdekei előmozdítására alakíthatott és alakított s melyhez csak a korszak ügyvédei és bírói, az írástudók és papok érthettek: hanem az istennek szava, az istennek lelke volt az, amelyet az ember, az isten fia, kit isten a saját képére és hasonlatosságára teremtett, teljesen megérthet; istennek akarata, amelynek teljesülnie kell, mint a világegyetem minden törvényének, amelyből egyetlen iota vagy egyetlen pontocska el nem mulik, míg az ég és a föld elmulik. A törvénynek ezért tökéletesnek kell lennie, amint isten maga tökéletes; ami pedig nem tökéletes, az nem istennek a törvénye, hanem csak változó és elmuló emberi intézmények, többnyire a törvény meghozói és kezeiői érdekeinek szolgálatában, amelyeket el kell törölni, mihelyt az isten törvényével ellentétbe jönnek. Amint istennek szelleme áthatja a nagy mindenséget s abban e földön az emberek térhez és időhöz kötött életét; úgy az ő

akarátának, a törvénynek is át kell hatnia az emberi törvényeket és az emberek cselekedeteinek olyan irányt adnia, amely a törvénnyel ellentétbe nem jöhet. Mert nem törvény az, ami az isten akaratával ellentétbe jó.

Ezért látjuk, hogy Jézus igen gyakran szembehelyezi magát azzal, amit a közönséges felfogás törvénynek, nevezett. A hegyi beszédben már egész sorozatát találjuk azoknak a példákknak, amelyekben az ótestamentumi törvényeket bírálja és elégteleneknek, hiányosaknak ítéli. Nyíltan kijelenti tanítványainak, hogy ha az ők igazságuk nem több az írástudók és farizeusok igazságánál, semmiképen sem mehetnek be a mennyeknek országába (Mt. 5. 20). Az evangéliumok írói különös előszeretettel sorolják föl az egyes tényeket, amelyeknél Jézus szemben áll az írástudók felfogásával és a régi törvénnyel. *Ő eszik a vámszedőkkel és bűnösökkel*, t. i. azokkal a zsidókkal, akik a kóser étkezéssel felhagytak (Mk. 2. 16) és kijelenti, hogy az étel nem fertőzteti meg az embert (Mk. 7. 19, 20). Tanítványai is kiküldetésükben azt ehetnek és ihatnak, amit adnak nekik. (Lk. 10. 7). Tőle ezt kérdezik: mi az oka, hogy Jánosnak és a farizeusoknak tanítványai bőjtölnek, a te tanítványaid pedig *nem bőjtölnek*? (Mk. 2. 18). Jézus azt feleli, hogy az ő tanítványai is bőjtölni fognak, amikor lesz reá okuk, de ugyanakkor mondja el az új folt és ó ruha, az új bor és a régi tömlő hasonlatait is. Mikor tanítványai szombat napon kalászatot téptek és azokból a magvakat megették, a farizeusok azt kérdezték Jézustól: miért mivelik azt *szombatnapon, amit nem szabad*? És Jézus Dávidra hivatkozott, ki megette a szent kenyereket, amelyeket megenni nem szabad csak a papoknak, és adott a társainak is; és kijelentette nekik, hogy a szombat van az emberért és nem az ember a szombatért. (Mk. 2. 27). Másutt meg a törvényből mutatja ki, hogy „szombatnapon megtörik a papok a szombatot a templomban és nem vétkeznek (Mt. 12. 5). Amikor Jézus szombatnapon gyógyított, a zsinagógafő haraggal veti ezt Jézusnak a szemére. Jézus pedig képmutatásnak tartja azt, hogy a farizeusok szombatnapon nem segítik embertársaikat, holott marháiknak e napon is segítnek. (Lk. 13. 14-16; 14. 1-5).

Jézus tehát szabadon bírálta a törvényt és a hagyományokat. Azoknak hiányait kimutatja, amikor azt állítja, hogy a házassági törvény, amelyet Mózes hozott, csak célszerűségi okokból, a szívek keménysége miatt (Mt. 19. 8) engedte meg a feleség elbocsá-

tását, de házasságtörő, aki azt a házasságot megsemmisítő egyetlen ok (paráznaság) nélkül megcselekszi. A hagyományos vak hitet is megtámadja, mikor azt kérdezi: mi módon mondják az írástudók, hogy Krisztus Dávidnak fia? (Mk. 12. 35). És a betűszerinti csupa megtartást elítéli, mint semmitérőt. Ő a törvény teljesítésében mindig az erkölcsi értéket és nem a pusztá engedelmeskedést és az ez által elérhető dicséretet és más szolgálai jutalmakat becsülte. Érezte, hogy a törvény által megkívánt cselekedetek mindenikében van jó és helyes is, de van olyan is, amely az általa érzett erkölcsi színvonalnak már nem felel meg. Ezért a törvényt így idézi: „hallottátok, hogy megmondatott a régieknek“. (V. ö. Mt. 5. 27-31; 33-38-43), s valószínűleg tőle származnak az ó ruháról és új foltról, a új borról és a régi tömlőkről szóló hasonlatok is, amelyek mind a három szinoptikus evangélium ismeri. Ő a törvény egyes, különálló rendelkezéseiben épen úgy kereste az elvet, a rendszert, az összefüggést és egységet, mint a természettudós a külső jelenségekben, vagy a bölcsész a gondolkodás tényeiben. Ő elsősorban morálfilozófus volt, ki az erényeket és kötelességeket öntudatosan egységre óhajtotta visszavezetni és vissza is vezette.

Tanításának legfőbb elvei, amelyeket sem a rozsdá, sem a moly meg nem emésztett, épen ezen egységrevetetés szolgálatában állanak. A társadalmi kötelességek legfőbb elve ma is abban az aranszabályban van letéve, amelyet ő adott: amit akartok, hogy az emberek ti veletek cselekedjenek, mindazt ti is úgy cselekedjétek azokkal; mert ez a törvény és a próféták“ (Mt. 7. 12 v. ö. Lk. 6. 31).

Egy alkalommal egy írástudó farizeus kérdezte meg tőle, hogy melyik az első minden parancsolatok között az első. És Jézus így felelt: Minden parancsolatok között az első: halljad Izrael, az úr, a mi istenünk egy úr. Szeressed azért az urat, a te istenedet, teljes szivedből, teljes lelkedből, teljes erődből. Ez az első parancsolat. A második pedig hasonlatos ehhez: szeresd felebarátodat, mint magadat. Nincs más ezeknél nagyobb parancsolat“ (Mk. 12. 28-31 v. ö. Mt. 22. 34 Lk. 20. 39). Jézus e mondásához az első evangélium még hozzátoldja, mint a Jézus szavait: „e két parancsolattól függ az egész törvény és a próféták“. Aki az öntudatot, a lelket szereti vizsgálni, alig tud e történettől megszabadulni s ezért végig kell azt kísérenünk. Az írástudó akkor így válaszolt: Jól van, mester, igazán monád, hogy egy isten van

és nincsen kivüle más. És szeretni őt teljes szívből, teljes elméből, teljes lélekből és teljes erőből és szeretni az embernek felebarátját, mint önmagát, többet ér minden égő áldozatnál és véres áldozatnál“. Jézus pedig látván, hogy bölcsen felelt vala, monda néki: „Nem messze vagy *az isten országától*“.

E kettős parancsban is az elvonásra, az egység keresésére nyílt példát találunk. Az elvont igazság nagyságát még az írástudó farizeus is belátta, kiknek osztályát pedig Jézus a nép vak vezetőinek és erkölcsileg halottaknak tartotta. A kifejezett elv egységét mintha a parancs kettős volta kissé zavarná, de már Jézus is az isten iránti szeretetet mondotta elsőnek minden parancsolatok között, amelynek a második csak következménye, s az írástudó is az elsőt tartotta a lényegnek. És e legfőbb elvet, a törvény és a próféták összefoglalását Jézus más alkalommal is kifejezésre juttatja tanításaiban, amelyekből azt bővebben meg tudjuk érteni. Az ő felfogásában e világ az *isten országa* volt, amelyben isten akaratának kell uralkodnia. Ő azért imádkozott, hogy jöjjön el az isten országa és legyen meg az ő akarata e földön. Az írástudónak is azt mondja, hogy nincs messze az isten országától, ha átérzi az isten iránti nagy parancsolat igazságát. Más alkalommal nyíltan kijelenti, hogy a törvény és a próféták Keresztelő Jánosig valának; az időtől fogva pedig az istennek országa hirdettetik (Lk. 16. 16., v. ö. Mt. 11. 13). A Máté evangéliumának vallásos és erkölcsi érzékkel bíró nagy írója őrizte meg Jézusnak nagy összefoglaló mondását: keressétek először az isten országát és az ő igazságát (6. 33) és a másikat, mely nem kisebb ennél: legyetek tökéletesek, mint a ti mennyei atyátok tökéletes (5. 48).

Jézusnak e még soha meg nem értett, vagy legalább keresztények által sem követett nagy mondásaiban van lefektetve az az erkölcsi legfőbb elv, mely minden kötelességet meghatároz, minden erényt egyesít és minden törvényt összefoglal. Nevezhetjük ezt Jézussal az isten országa keresésének, az isten szeretésének, erkölcsi tökéletességnek, az istennek tetsző igazságosság keresésének, istenfiúságnak, vagy legtisztább értelemben tán *istenhez való erkölcsi hasonlóságnak*. A Jézus felfogásában ez az első, a legnagyobb és egyetlen érték, amely minden egyébnek, az egész életnek és az egész mindenségnek értéket ad. Isten tökéletes: az embernek is annak kell lennie, hogy legyen fia az ő mennyei atyjának (Mt. 5. 48). Isten felhossa az ő napját mind a gonoszokra, mind a jókra, és

erőt ad mind az igazaknak, mind a hamisaknak: az embernek is szeretnie kell felebarátot és ellenséget egyaránt.

E jézusi elv megértése után Jézusnak csaknem minden mondása, cselekedete és ítéletei a törvény mellett és ellen egyaránt érthetőkké lesznek. Aki áldozni megy az oltár elé és eszébe jut ott, hogy atyjafiának panasza van ellene, hagyja ott az ő ajándékát az oltár előtt és előbb béküljön ki az ő atyjafiával (Mt. 5. ²³ ²⁴). Aki csak haragszik az ő atyjafiára ok nélkül, méltó az ítéletre, s aki felebarátját csak bolondnak nevezi, méltó a gyehenna tűzére (Mt. 5. ²²). Jézus nem a külső cselekedetet, hanem mindig a szívet, a lelkületet vizsgálja, hogy az hasonló-e erkölcsileg az istenhez. Áldozás, ima, alamizsnálkodás és böjtölés önmagukban, a csupa véghezvitel által semmit sem érnek. Ha pedig ezeket azért teszi valaki, hogy az emberek lássák és dicsérjék, bűnösök is (Mt. 6. ⁵).

Ez egy óriási nagy lépés volt az isten országa felé a zsidó legalizmus és ceremonializmus birodalmából, amely az akkori megszabott törvényes cselekedeteket és különösen a vallásos gyakorlatot tövében támadta meg. Nem lehet tehát csodálkoznunk, hogy Jézus e téren szemben találta magát a közfelfogással is, de különösen a farizeusokkal, az írástudókkal és a papokkal. Ez volt az az új bor, amelynek új tömlők kellettek. Jézus a vallást a szertartások végzése helyett a lélek vallásává akarta tenni s ezért akadhettek vallatásánál tanuk, kik bizonyították, hogy Jézus ezt mondta: lerontom ezt a kézzel csinált templomot és három nap alatt mást építek, amely nem kézzel csináltatott (Mk. 14. ⁶). Ő az emberi lelket tekintette ilyen templomnak, amelyben isten nem áldozatot, hanem irgalmasságot, szeretetet követel (Mt. 9. ¹³; 12. ⁷). Ez lehet az a ruha is, amelyet a király az ő fiának menyegzőjén a jelenlevőktől megkövetel (Mt. 22. ¹¹ ¹³). Ez hiányzott az írástudóknál és farizeusoknál, akik Jézus szavai szerint megdézsmálták a mentát, a kaprot és a köményt, de elhagyták amik nehezebbek voltak, az ítéletet, az irgalmasságot és hívséget (Lk. szerint az isten szeretetét); megszűrték a szunyogot, a tevét pedig elnyelték (Mt. 23. ²³⁻²⁴); akik bezárták az istennek országát az emberek előtt, de felemésztk az özvegyek házát (23. ¹³ ¹⁴).

Jézus a törvény ellen semmit sem tett, hanem azt csak betölteni akarta. A szertartások végrehajtása ellen is kifogása csak akkor volt, amikor azok az erkölcsi tökéletesség rovására hajtottak végre, és tanítványainak teljes szabadságot engedett, hogy azokat

betartsák, vagy megszegjék. De az erkölcsi tökéletességet, az istenhez való hasonlóságot olyan kötelező parancsnak tekintette, hogy annak érdekében bárhol és bárkivel szembe szállott, tekintet nélkül annak következményeire. E kényszerítő parancs, e categoricus imperativus vezette őt Jeruzsálembe, ez kényszerítette a templom megtisztítására, ez adta szájába a legerősebb kifejezéseket és a legélesebb hasonlatokat, amilyeneket az ő szelid és alázatos lelkétől alig lehetett várni. Tanítványait is arra tanította, hogy ne féljenek azoktól, akik a tes'et ölik meg, hanem attól, aki mind a lelket, mind a testet elvesztheti a gyehenna tüzeiben t. i. az istentől (Mt. 10. 28). „Mert nem ti vagytok, akik szóltok, hanem a ti atyátoknak lelke az, aki szól tibennetek (ib. 20. v.)

Istennel szemben azonban teljes szeretetet, alázatosságot és őszinteséget követelt. Szerinte nem a dicsekedő farizeus imája kedves isten előtt, hanem a bűnösségének tudatában levő vámszedőé (Lk. 18. 10-14). Áldozattal, imával, böjtöléssel és alamizsnálkodással sem lehet isten előtt érdemeket szerezni. Hanem istennek az az igazi szolgája, aki minden parancsolatot teljesít és magát mégis haszontalan szolgának tartja, mert csak azt cselekedte, ami kötelessége volt (Lk. 17. 10). Az isten iránt való szeretet csaknem kifejezhetetlen dolog Jézus előtt s ezért mondja a nagy parancsolatot olyan sok szóval: szeressed az urat, a te istenedet teljes szivedből, teljes lelkedből, teljes elmédből és teljes erődből. Másutt az istenben való hitet kívánja olyan oly erős körülírással, amint csak teheti, úgy, hogy egészen a képtelenség határáig viszi: Ha valaki azt mondja ennek a hegynek: kelj fel és ugorjál a tengerbe és szívében nem kételkedik, hanem hiszi, hogy amit mond megtörténik, meg lesz neki, amit mondott (Mk. 11. 23). S ismét más helyen tanítványainak azt mondja: ha annyi hitetek volna, mint a mustármag, azt mondanátok ez eperfának: szakadj ki gyökerestől és plántáltassál a tengerbe, és engedne néktek (Lk. 17. 6). E képtelenségnek látszó leírás azonban csak azt fejezi ki, hogy istenben erősen, nagyon erősen kell hinni, úgy, hogy ahoz kétkedésnek árnyéka se férhessen.

Az istenhez való hasonlóság és szeretet azonban a földi életben az emberekhez való szeretetben, a társadalmi erkölcsstanban nyeri meg a maga gyakorlati értékét, tehát a második parancsolatban, mely az elsőnek csak következménye. Ha isten tökéletes, úgy nekünk is tökéleteseknek kell lennünk. Ha isten mindenkit

szerelem, úgy nekünk is mindenkit kell szeretnünk. Ha isten önzetlen, úgy nekünk is önzetleneknek kell lennünk. E tökéletesség, szeretet és önzetlenség mértéke azonban nem a külső cselekedet, hanem az a lelkiület, amelyből a cselekedet fakad. A szegény özvegy két fillérje több volt Jézus előtt, mint a többi mind, amit a gazdagok a templom perselyébe vetettek (Mk 12, 43-44).

A szeretet gyümölcse a *megbocsátás*, amelyet Jézus szerint nem hétszer, hanem hetvenhétszer is kell gyakorolni az ellenünk vétőkkel (Mt. 18. 21). E megbocsátás azonban nem elnézés és szemethunyás, hanem megkívánja, hogy a sértő a tettét megbánja (Lk. 17. 4). Isten is csak bevallás és megbánás után bocsát meg s így a megbocsátás *nem egyoldalú* tény. A bocsánat mindig készen állhat úgy nálunk, mint istennél, de az teljessé csak a másik fél megbánásával lehet. Isten csak úgy bocsáthatja meg a mi bűneinket, ha mi is megbocsátottuk azt embertársainknak. S valóban nincs erkölcsileg inkább elítélhető jellem, mint a kegyetlen szolga (Mt. 18. 23-35), kinek a király elengedte az ő adósságát, ő pedig megragadta, fojtogatta és börtönbe vetette az ő adóssát.

A szeretet hiányára vall a *mások ok nélküli megítélése*, mikor valaki másnak a szemében a szálkát nemcsak észreveszi, hanem ki is akarja azt nagy kegyesen venni, de nem látja a nagy gerendát, mely az ő szeméből lóg ki (Mt. 7. 1-5). Aki felebarátját bolondnak nevezi, méltó a gyeheha tüzére (Mt. 5. 22). De elnézést Jézus e tekintetben sem kíván, hanem megengedi és megkívánja a magán szemrehányást és dorgálást (Lk. 17. 3), sőt a sérelemnek a mások ítélete elé vivését is (Mt. 18. 15 sköv.). Mikor azonban valaki meg van győződve arról, hogy erkölcsileg vakkal, erkölcsileg halottal van dolga, hol az az állapot van, amelyet ma *moral insanity* néven nevezünk meg, Jézus tanácsa az, hogy „ne adjátok azt, ami szent, az ebeknek, se gyöngyeiteket ne hányjátok a disznók elé“ (Mt. 7. 6). Ilyen forma tanácsa van a gonoszság, az erőszak és kényszer esetére is: Ne álljatok ellene a gonosznak, hanem aki arcul üt téged jobb felől, fordítsd felé a másik arcodat is; aki elakarja venni a te alsó ruhádat, engedd oda neki a felsőt is; aki kényszerít téged egy mértföld útra, menj el vele kettőre (Mt. 5. 39-41).

Vajjon az ilyen szeretet nem vezet-e visszavonulásra és nem akadályoz-e a fejlődésnek? Jézus szerint nem. Éppen az találja meg az ő életét, aki szolgálatban és önfeláldozó szeretetben elveszíti azt (Mk. 8. 35). A szeretet a tökéletességnek bizonyossága s csak ez

által lehet az ember hasonló az ő prototypusához, az istenhez, a jóság egyetlen mintájához (Mk. 10. 18). Csak ebben vannak a lelki, a mennyei kincsek, amelyek semmiképen el nem vesznek (Mt. 6. 19-21). Hanem az veszti el életét, aki önzően eszik, iszik és gyönyörködik (Lk. 12. 19), akinek nehezebb bejutni az isten országába, mint a tevének átmennie a tű fokán s aki nem istenben gazdag.

Jézus szerint a szeretetnek ez élete nem könnyű, hanem szoros kapú és keskeny út vezet hozzá és kevesen vannak, akik megtalálják azt. Tágas az a kapú és széles az az út, amely a veszedelemre visz és sokan járnak azon (Mt. 7. 13-14). Isten, a jó gazda, munkát követel és a tétlenekhez így szól: miért álltok itt egész napon át hivalkodván (Mt. 20. 6). A reánk bízott talentumokat számonkéri és a haszontalan szolgát a külső sötétségre veti (Mt. 25. 30). De munkásait nem a végzett munka mennyisége szerint fizeti, hanem az odaadás, a szeretet arányában. A tizenegy órakeresztény munkás annyit kap, mint a reggel felfogadott s a keresztfán megtérő bűnös még ott lehet Jézussal a paradicsomban.

Azonban a szeretet élete *nem is önsanyargatás*. Jézus nem vetette meg ezt a világot, hanem gyönyörködött benne. Ő és tanítványai nem böjtöltek, hanem az együttlét idejét nász idejének tartották (Mk. 2. 19). Jézus részt vett a lakomákon a Lévi, a Simon, a Mártha és Mária és a farizeus házában (Lk. 5. 29; 7. 37; 10. 40; 11. 37) s ellenségei épen falánk és borivó embernek nevezték (Lk. 7. 34). Így nagyon különbözött a zsidó próféta típusától és a keresztyén szerzetestől. A családi boldogságot és szentséget minden módon igyekezett védeni és megtartani (Mt. 7. 10-13; 5. 2-23; Mk. 10. 6-12).

A szeretet életét tartotta tehát Jézus olyannak, mely a törvényen felül áll, annak minden hiányát pótolja és az emberiségnek boldogságot, az életnek értéket és méltóságot ad. Most, amikor az ő születésének emlékünnepeére keresztyéni módon lelkünket készítjük elő,* mindenestre szükséges, hogy elmélkedjünk a szeretetnek nagy törvényéről. Komoly, de fennsleges Jézusnak ez életfelfogása és éles ellentétben áll azzal a keresztyének között sem ismeretlen felfogással, hogy az élet léha hiábavalóság, melynek értéket csak az átélte élvezetek, megszerzett hatalom és büntetlenül elkövetett

* E felolvasás adventi vasárnapon tartatott.

visszaélések adhatnak. Jézusnak egész élete harc volt a képmutató, az elfogultság és gonoszság ellen. Ha mi az ő követőinek valljuk magunkat, legalább is tisztában kell lennünk azzal, hogy az ő tanításai kielégítik-e a mi lelkünk szükségéit, avagy más-e már a mi istenünk, mint az, akiről ő tanított, más-e már a valóság, mint amit ő annak tartott? Törvények, erő és kényszer adnak-e üdvöt az emberiségnek, vagy pedig a lélekből önkényt fakadó szeretet? E kérdésekre mindenki csak magának adhat feleletet, de adja meg azt magának. A felelet nem lesz mindenképpen ugyanaz, mert a tövis nem teremhet szőlőt, sem a bojtornán fűgét. De ne tartsa magát a Jézus követőjének az, aki nem az és a keresztény névből mégis, mint jó cégérből csak hasznot akar húzni. Ha ezekről elmélkedünk, méltán várhatjuk az isten országának eljövetelét és a farizeizmus eltűnését.

A vallás forrásai.*

Irta: Dr. Boros György.

Napjainkban mindenki tudja, hogy a fény segítségével milyen sok munkát lehet elvégezni. Hogy a fényvel meglehetősen rögzíteni az emberi arcot, nemcsak tudjuk, hanem a zsebünkben hordozott Kodákkal magunk is elvégezzük. A tudomány immár a színeket is papírra tudja tenni a fény segítségével. A hangot a villany körülviszi, ha kell a földtekén s csak napok kérdése, hogy a beszélő arcát is elénkbe varázsolja valamely őrdögi kagyló.

Én nem ilyen fiatal eszközöket kívánok fölhasználni ezúttal, hanem olyan régieket, amilyen maga az ember. Én a hang segítségével, az agy lemezére fogom vetíteni a gondolatot, a magam gondolatát. Énnél is többet szándékozom tenni: elvarázsolom hallgatóim gondolatát, összekapcsolom a magaméval és működésbe hozom az agy villanyáramlatát, amit lelkiműködésnek nevezünk és egy csomó lélekképet mutatok be, amelyeknek egy része mérhetlen messzi időben született meg s le volt foglalva, meg volt rögzítve a régen használt dűrva eszközökre, egy darab kemény kőre, fára, fakéregre, fa vagy más növény levelére. Onnan arról az ősrégi élettelen tárgyról az emberi lélek varázsló fényével fölébresztem az alvó lelket, amely azokban a furesa jelekben lappang s itt hallgatóim előtt mozgásba hozok, nem embereket, nem arcokat, hanem azoknál milliószor finomabb dolgokat: gondolatokat, még pedig nem is földi, hanem mennyei dolgokról, magokról az istenekről, vagy keresztény felfogás szerint, a mennyei atyáról, az egy igaz élő Istenről. Kérem hallgatóimat, tartsák nyugodtan lelkük kifeszített vásznát, gyűjtő lencséjét.

* Felolvasatott Tordán az unitárius templomi estélyen 1912 dec. 23-án